

ՓԱՊԼՈ ՔԱԶԱԼՍԻ ՎՐԱՅ ՔԻՉ ՄԸ ԽՕՍԻՆՔ⁽¹⁾

Թէ՛ գիրք ձեռք տակացնեն Փապլո Քազալսին եւ թէ՛ զայն խճողալու համար գիժուած ընեն իր լաւագոյն բարեկամներուն սքանչացմանը, գորովին, յիշատակներուն, ոչինչ կը գտնեն աւելի արդարացի: Խանդավառութեամբ կը ծափահարեն այս գաղափարին: Բայց ի՞նչպէս չարդահատիմ անոնց վրայ որ յորինողները պիտի ըլլան վաւերաթղթերու այս շարքին: Ի՞նչպէս չճշտուած ես ինքս մանաւանդ այն բաժինին դէմ որ ինծի վերապահուած է նշանակմանը մէջ այն բաղկացուցիչ նիւթեղէններուն դոր հայթայթել կը հրաւիրէ մեզ այս անակնկալներու կոչունքը կարգադրողը: Կը նմանիմ շաւիւր արդիւնաբերողի ձեռք կը խնդրեն... աղբերել: Անեհտքներու զուլա մը Փապլո Քազալսի մասին, «խտակած» մանկավարժ» մը գրուած: Ինչո՞ւ չէ, սակայն: Այստեղ, խղճահարութիւնները վաշտակեցական միայն կրնան ըլլալ, ճիշտ այնքան ժամանակ որքան պէտք է միջավայրին ընտելանալու համար:

Իրենք անշուշտ պատճառներն այն երաժիշտ գիւնուորին որուն փամփուսն մը, անոր ստիպեցական հմտութեան խորութիւնը չափելու հետաքրքիր, կ'ուզէր հետեւեալ շուրթեցնող հարցումը. «Ըսէ՛ք նայի՛մ, քառակործերը (quadruples croches)

արա՞ց թէ դանդաղ խաղեր են»: — «Քամանսա՛ն, պէտք է ատոր համար գիտնալ թէ այդ խաղերը ասանկիո՞յէ մը թէ փրեսքոյէ մը առնուած են»: — «Ենթադրենք որ փրեսքիսիմոյի մը մէջ են»: — «Ուրեմն, փամանսա՛ն, քառակործերը շատ արագ են»: — «Լաւ, ուրեմն հատ մը ըրէ՛ք նայինք...»:

Եղաւ ժամանակ մը ուր այս պատճառները զիս կը խնայեցէր: Անկից ի վեր, լսեցի ճէ՛ք չիլթըն եւ իր պոյերը՝ ետեւէ ետեւ շարուած Ամբրիի նախաբեմին վրայ, Փարիզ, եւ որ կրակ առած վաւոյի ժայթքումի մը պէս կը թաւալեցնէին սահմանեցնող արագութեամբ եւ հաւասարութեամբ ձայնաշար մը, որուն իւրաքանչիւր խաղը տարբեր երաժիշտէ մը կը նուագուէր: Լարախաղացութեան այս ճարտարափորձին կը նմանցնեմ յորինումն այս գործին որուն համար աշխատակցութիւնն կը խնդրեն: Ահա ասի՛կ ուրեմն իմ քառակործս: Նուագապետը զայն թող դնէ ուր կ'ուզէ:

Չափէն ալ աւելի մի՛ մեղքեալ վրաս, ընթերցող բարեկամներ: Կրնա՞ր պատահիլ որ «խտամբեր մանկավարժ»ը ինքզինքը ստիպուած գտնէր ոչ-իրազեկներու հօտը հրապուրելու կարող հեթանոս ոճով մը սահմանել ստեղծագործ Քազալսի հանճարեղ նորաբերութիւնները արտայայտութեան թեքիւրին մէջ: Ամէն ոք գիտէ որ անիկա ամբողջ տիեզերքին յայտնագործած է իսկութիւնը թաշու-թակին, զոր այդ գործիքն անողներէն ոչ մէկը չէր յաջողած իրձէ առաջ աննիւթակեացնել: Ամէն ոք գիտէ որ Քազալս առանցքը դարձած է բոլոր բաղդատութեանց: Կարգ մը թաշութակահարներու համար կ'ըսեն՝ «Երկրորդ Քազալս մըն է»: Ինչ ինչ փախուկներ, իրենց կիսաստուածներէն մէկուն ի նպաստ անուցուած յիմարական միամտութեան մը մէջ, յառաջ կ'երթան միեւն ըսել՝ «Քազալսէն աւելի լաւ կը նուագէ»: Բարեկամներէս մին որ ծա-

(1) Տիրան Ալեքսանեան, տիեզերահոյակ քաջութեամբ անցնողն անուանուած այս սիրուն եղբոր գրած է Ֆրանսերէն լեզուով, ոսկեմասեանի մը համար գոր անոր Ամերիկացի սփանջագողներէն մին որոշած է հրատարակել ի պատիւ վարպետին: Հանդիման կը դնենք հոս հայերէն թարգմանութիւնը բնագրին, զոր մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը մեզի հանձնու հաղորդել որպէս զի «Անուան» ի մէջ թարգմանաբար լոյս տեսնէ:

(Ծ. Խ.)

ծուկ-հեղինակ ճշն է, կ'ըսէր՝ «Հարկաւ, ամէն ճարգ Քաղաքէն աւելի լաւ կը նուազէ. ոչ որ սակաւն կը նուազէ անոր չափ լաւ»: Ու հոտ է ամբողջ խնդիրը: Ի՞նչն է որ ընդհանրապէս Քաղաքի մէջ սքանչացում կը պատճառէ: «Ի՞նչ աղուոր հնչին» կ'աղաղակէք: Արդ, շատ մը թաւջութակահարներ աղուոր հնչինն ճը ունին, բայց ոչ անորը: Ոչ անորը, պարզապէս որովհետեւ անիկա այդ աղուոր հնչինին շրջութեան տակ գեղեցկութեան միւս ստատարները կոխտեղու ժպտութիւնը չունի: Քաղաք զարգացուցած է անդրադարձը (réflexe) «համեմատութեան», ուրիշ խօսքով՝ արտայայտութեան մէջ արժէքներու իրերօգնութեան: Միւրուն հնչինն ճը որ վիճելի շեշտաւորման ճը վրայ կը կրթնի, կրնայ յիշեցնել դողարիկ բերան ճը որ հրեշտակային ժպտի մը մէջ անկանոն, աճեւ ու փտտած ակունքներ ցոյց կուտայ:

Պէտք է ուրեմն մտածենք թէ Քաղաքի ձեռք բերած տիրապետութիւնը իր ոճին ճաքութեանը վրայ կը յենու: Իր ոճը, ի՞նչ ճղճիմ բառ, կ'ըսէր զայրոյթով մեծ երգահան մը, որ երկար առնէ անոր մտերիմներէն մին եղաւ: Նախ, ոճը տեսական-նօթէն գնահատելի է՝ գէթ յաջորդական երկու հնչիւններու յարաբերութիւններովը միայն: Արդ, կը բաւէ որ լսէք Քաղաքը երբ կը նուազէ Պալի նուազախուժի համար գրած Սիւրբ ան ռեին «Արիան», և առաջին խաղէն (ֆա տիէզ) արտառոց համոզուժը պիտի կազմէք թէ իր ոճը կատարեալ է: Իր նուազին մէջ՝ ամէն խաղ որ նախազուեակում մը չէ, հետք մըն է: Այդ կախարդը ձեզ կը ստիպէ նախազգալ, ինչպէս ձեզ կը ստիպէ յիշել: Իր ոճը. անշուշտ սքանչելի է իր ոճը: Բայց այդ բառը իր արժէքէն կորսնցուցած է: Այդ յատկութիւնը անձահօրէն կը վերադրեն խիտ շատ նուազածունքու որոնց երաժշտական խտնուածքը հեռու է բնականոն 37 աստիճանէն եւ որոնք «սրտի խոյանքներ»ու անդը արժէքներու միմիայն տրամաբանուած կարգաւորում մը կը դնեն: Այս է որ կ'անուանեն՝ վարդապետական չքաւորութեամբ, կամ քաղաքավարութեամբ, կամ անտարբերութեամբ, forcéր նուազածութիւն մը: Կը նախընտրեն սակայն forcéրները քան «քառատուն աստիճաննոցները», անոնք որոնց անառարկայ հրախուռտը անդոյ աստուածութեանց փառքին անրոյր խունկեր կը սպառէ: Ասոնց թուլացում չունեցող գերազգրուութիւնները շատերն, աւաղ, կը խաբեն:

Եթէ ձեզի պատահի լսել թաւջութակահար մը որ շարունակ «իւրբա փխանխիմօ կը նուազէ, եթէ ժողովուրդին իր ձախ կիսադեմքը ցոյց կուտայ՝ աչքերը գոցելով, համոզուած եղէք որ այդ խեղճ միամիտը «Քաղաքը կը նմանցնէ»: Որովհետեւ շատերը կը կարծեն թէ Քաղաք միշտ կիսեւրանգով կը նուազէ: Արդ, պարսնայք լիակատար ըմբիշներ, մի՛ փորձուիք երբեք անոր հետ ֆրեւենսոյի մրցման մտնել: Այնքան բարձր պիտի ելլէր ձեզմէ որ պիտի չկարենայիք չափել միջոցը որ զայն ձենէ կը դատէ: Միայն թէ իր ֆրեւենսօն կը կատարուի ինչպէս որ պէտք է. կը յարմարուի կաշտութիւններուն, եւ ատով իսկ ոչ մէկ կապ ունի այն տեսակ մը ամուլ գրաւադրութեան հետ որ են ձայնի պայթիւնները որոնցմով շատեր ճառագայթարձակ արեղակին տակ կեցած մեզի կը ծանուցանեն թէ ցորեկ է:

Քաղաք «մասնաւոր» ձեռք մը ունի: Ի՞նչ է որ մասնաւոր չէ իր մէջ: Քաղաք տարօրինակ մասնափոխութեան կիրարկումներ ունի. ո՛չ, իր մասնափոխութիւնները անոնք են որ պէտք է որպէս զի երաժշտութիւնն արձայայտուի ինչպէս որ կ'ուզէք որ արձայայտուի:

Միայն երաժշտութեան մէջ է որ բնական հատասարակչութիւնը կրնայ միլիոնաւոր տարբեր եղանակներով ջնջուիլ առանց յեղափոխութիւն չառաջ բերելու: Բազմապատիկ պատճառներով՝ կատարեալ կանոնին հասնելը այնքան դժուար է, որ երբ անգամ մը ան կը յայտնագործուի, կը կարծէք թէ Եւքսթիլի մը, Կէօթէի մը կամ Պոպէրի մը քննաքնն է որ ձեզ կ'օրօրէ:

Պէտք է խոստովանիմ որ այդքան տրամաբանական, այդքան ցանկալի արտայայտում մը անիրականին կը սահմանակցի:

«Աշխարհական երաժիշտ»ը, միջին սնկնդիրը կը կարծէ իր սկանջի թմբուկով լիակատար գոհունակութիւն մը զգալ նոյն իսկ երբ նուազածութեան յատկութիւնները անկարգ, անյարիր, անհաշտ են՝ այն պատրուակով թէ անոնցմէ ոմանք իր անլերապահ հիացմանն արժանի են: Այս տեսակեալ այնքան զգուշի է ինծի համար, որ զայն ինծի ընդունիլ տալէ առաջ պէտք է ապացուցանել թէ երկու ճարգային գեղեցիկ աչքեր, ապուշ դիմակի մը ծակերուն մէջէն դիտուած, ունին նոյն հմայքը զոր անոնք ունին երբ շահական դեմքի մը

ՓԱՊԼՕ ՔԱԶԱԼՍ

Ճէջ իրենց ճիշդ տեղը դրուած են: Իրապէս՝ Համեմատութիւնն է որ Քաղաքի տիրական Հանճարը կը կազմէ: Եթէ չի խոստափիր շինարար հաւադրութեան, իր թեքնիքը կը մնայ մի եւ անբաժան եւ կ'անդիտանայ որբուսուաները: Պէտք չէ՞ արդէն որ աղջիկ ծը իր Հրաշագեղ ըլլալու մասին տարակոյս ունենայ որպէս զի բաղարձակապէս տղեղ ուրիշ աղջկան ծը ձերձակայութեամբ ջանայ աւելի ներուժ փայլ ծը տալ անոր: Իրաւ է որ այդ պարագային տղեղ աղջիկը ինքզինքը շատ լաւ կը կարծէ: Ապա թէ ոչ պիտի ձերձէր այդ զոհուածի դերը զոր իր ընկերուհին խորամանկօրէն խաղալ կուտայ իրեն: Երաժշտական կտորի ծը գործադրութեան ճէջ, որբուսուաները տղիտութեան կամ անփութութեան (եւ կամ այդ երկու ժխտական ա-

ռաքինութեանց ճիւղման) արդիւնքն են: Քաղաք ոչ տգէտ ծըն է, ոչ անփութ ծր: Իրեն Համար, ամէն ճէկ մանրամասնութիւն ձերձակայ մանրամասնութեան չափ արժանի է խնամքի: Բայց անոնք ի լոյս կը դրուին իրենց կարեւորութեան աստիճանաչափովը: «Ներշնչուծը», զոր ռմանք ամենէն ապահով առաջնորդը կը կարծեն գեղեցկագլուխին նիւթերու ճէջ, Հրաշագործ կերպով կ'օժանդակէ Քաղաքին իր վտրձերու շրջանին ճէջ: Իր նաշակը, զոր Համեստօրէն եւ ըստ իս անճշդօրէն իր «Հոտառութիւնը» կ'անուանէ, ճիշտ անխոնջօրէն անոր օգնական կը մնայ այն մկանա-ջղային խախտումներու ճիշդցին զոր կ'անուանեն նաւագարանային ճիշդցներու ձեքենական Հետախուզութիւնը: Իր գերալարուած կամքը կ'արձանագրէ իր որո-

շուձները ձայնագրին (phonographe) «ընկալուց ձեղրամոմին» ճշգրտութեամբը: Հարիւր անգամ կը վերսկսի նոյն աշխատանքը, այսինչ բանը յապաւելով, այնինչը աւելցնելով: Ու ծիայն երբ տեսական բանաձեւին կը կարծէ հասած ըլլալ, որոշում կուտայ իր ծաքին սկաւառակին վրայ գծուած անջընջելի ափսոսներն իր անսահման թեքնիքին անփշրելի առեղովը երգեցնելու: Ասիկա տիպար սահմանում ճը չէ՞ միթէ տալօնական լրագրողի համար: Իսկ որոշ ցոյց տալու համար թէ ի՞նչ են այդ ուղեղը եւ այդ թեքնիքը, պէտք պիտի ըլլար ոչ ծիայն քանի ճը էջի տեղ քանի ճը հատոր գրել, այլ եւ ձտերիմ աշխատակցութիւնն ունենալ փիլիսոփայի ճը, հոգեբոյժի ճը, երաժիշտ-նուագածուի ճը եւ գրականագէտ բանաստեղծի ճը: Առանց կեղծ համեմատութեան, կը վախնամ որ այս անհրաժեշտ պայմանները չեն լրացներ եւ կը խնդրեմ որ առանց նեղարտութեան իմ փախուստ ընդունիք:

Ամփոփենք, յուզու՛մը զոր ճեր ձէջ յառաջ կը բերեն արքայ նուագածուններէն շատեր, իր գաղաթնակէտին կը հասնի անոնց ունկնդրուելու ճիւղոյին ու քիչ առեն կենդանի կը մնայ անոնց համարի աւարտին իրենց տրուած շնորհաւորութեան այցելութենէն յետոյ: Բոլորովին տարրեր է Քաղալի գործած տպաւորութիւնը, այնքան խաղաղիչ, այնքան շինիչ, այնքան բարոյացուցիչ: Ոչ ծիայն, երբ իրձէ կը բաժնուինք, աւելի վատահաս, աւելի բարի դարձած ենք ու կեանքն աւելի գեղեցիկ կը զրտնենք, այլ կը թուի թէ այն տպաւորութիւնները զոր ճեր ձէջ ծնցուցած է՝ տարապայծանօրէն կը ծաւալին ու կ'երկարին քանի կը հեռանանք, նման ստուերներու որ ճեր զգայնութեան լուսարգելին (écran) վրայ կ'արձակուին:

Ձլուզուիք: Ձեզի խոստացայ ոչ թէ սպանդարածեական տարփողանքներ, այլ «անեքտոթ»ներ: Արդէն, եթէ այդ կատակերգական պատահարները իրենց առերևոյթ գաւեշտականութիւնը կը բաղեն ճիւղաւոր անխորհրդութիւններէն քանի ճը «ճիւղաղիպային եւ յարակից» խաճաճիկներու որոնք բոլորովին օտար են այն հերոսներուն (կամ զահերուն) որ ատով յետոյ ձեզ կը զուարճացնեն, այս վերջիններուն անձնաւորութեան ձէջ է սակայն որ այդ պղտիկ պատմութիւններն իրենց տղբիւրն ունին: Այնպէս որ այն տպաւորութիւնն ունիմ թէ նիւթէն չեն շեղիր ձեզի պատմելով չորս հատը այդ պատ-

մութիւններէն զոր իրձէ իսկ լսած եմ: Երանի՜ թէ անոնք արդէն ձեզի ծանօթ չըլլային, որովհետեւ դիտմամբ ընտրութենէս ջնջած եմ շատ հոգակաւոր դարձած պատմութիւնները:

✱

Քսան տարիի չափ առաջ Քաղալս պէտք է նուագէր Ֆրանսայի գաւառական ձէկ փոքրիկ քաղաքին ձէջ: Յայտագրին ձէջ կար Եուճանի «քոնսէրթօն» նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Յայտնի է որ Ֆրանսայի պղտիկ քաղաքներուն ձէջ երաժշտութիւնը ճարդու ճը ապրուստը չ'ապահովեր: Այնպէս որ «պաշտօնով երաժիշտներու» կորիզը որ համանուագային գործադրութեանց քիչ ճը ամուր օժանդակութիւն ճը կը բերէ՝ կը սահմանափակուի երաժշտական ուսուցչութեան տեղական ներկայացուցիչներու ցանցառ թիւին ձէջ: Նուագախումբին ձեճագոյն ճասը արուեստասէրներէ կազմուած է: Ասոնք իրիկունը ծիայն կրնան փորձ ընել որովհետեւ իրենց պաշտօնով կամ գործով ամբողջ օրը բռնուած են: Այս կացութեան անտեղեակ ըլլալով, Քաղալս նամակով խնդրած էր որ «համանուագային» խումբը հրաւիրեն ժամը չորսին փորձ ընելու, քանի որ նուագահանդէսը նոյն իրիկունը ժամը իննին տեղի պիտի ունենար:

Բնականաբար, ժամը չորսին, Քաղալս հաւաքուած գտաւ նուագապետը եւ ... ութը երաժիշտ: Ու նոյն իսկ բուարիւօրի նուագաբանները չէին ներկայացուած ամբողջովին: Այնպէս որ փորձը, երաժշտութեան ո եւ է երևոյթէ զուրկ, կատարուեցաւ հետեւեալ տարրերով, երկրորդ հուպուա ճը, երկրորդ դարիներ ճը, չորս երկրորդ ջութակ եւ երկու ալթօ: Քաղալս այս փորձութեան կուրճ տուաւ ճշմարիտ Սպարտացիի ճը պէս: Բայց ի՞նչ եղաւ իր ապշութիւնը, գիշերը, երբ նուագահանդէսին սրահը հասնելով տեսաւ նուագապետը որ ծագերը կը փետտէր եւ յուզմունքէն կը կակաղէր. «Խեղճ Պ. Քաղալս, խենթենալու բան է: Ենորհիւ ձեր համբաւին, այս խփիկուն չտեսնուած թուով նուագածուններ ունիմ: Ութսունէն աւելի են որ յարձակմամբ եկած բեճը գրաւած են: Տնօրէնը եւ ես ամէն ջանք ընելու վրայ ենք, բայց չենք յաջողիր կոր ձեզի համար կենալու տեղ մը բանալ»:—«Ես, պատասխանեց Քաղալս, գիտեմ թէ

ինչ պիտի ընեն: Ձեռ ուզեր որ բեծին վրայ գանուի
 մէկ երաժիշտ մը աւելի քան անոնք որ ալսօր ինծի
 հետ փորձ ըրին: Գալով ձիւններուն, ըսէք որ
 կորսուին երթան ուր որ կ'ուզեն, ծինչեւ որ նուա-
 զելս վերջացնեն»: Եւ այդպէս ալ եղաւ:

•••

Դարձեալ Ֆրանսայի փոքրիկ քաղաք մը.
 նուագահանդէս մը՝ դաշնակով: Ոչ էի համա-
 նուագարանային գործ, ծիայն դաշնակի ընկերակ-
 ցութեամբ ծիանուագային գործեր: Լոքաթէլիի
 սոնաթին փորձն ընելու վրայ են: Համբերութեամբ
 մը որ վհատիլ չի գիտեր — այն համբերութեամբ
 որ իրենց նպատակներուն պիտակից ճարտիպ օղա-
 չտին է, — Քաղալս ամէն վայրկեան իր նուագա-
 ծութիւնը կ'ընդհատէ՝ ժպտուն բարեացակամու-
 թեամբ իր դաշնակահարին ըսելու համար. «Կա-
 մայ, կամայ, կը խնդրեմ, կամայ, կամայ (piano,
 piano)»: Այս ճշտապէս մեղմ խնդրանքին յետո-
 ներորդ կրկնութեանը, դաշնակահարը վերջապէս կը
 համակերպի: Այնպէս որ փորձը կը վերջանայ. կա-
 տարեալ համաձայնութեան մը մէջ: «Պաւ'օ, կը
 գոչէ Քաղալս՝ մեծապէս ուրախ: Ահա ինչ որ առ-
 ջի բոլորէն ձեզմէ կը խնդրէի»: — «Ներեցէ՛ք, կը
 պատասխանէ դաշնակահարը, ձեր հրահանգներուն
 հետեւեցայ այս յետմիջօրէին համար, որովհետեւ
 կ'ուզէի ցոյց տալ թէ կարող եմ ստոր: Բայց պար-
 կեշտօրէն ձեզի կը նախազգարարեմ թէ այս իրի-
 կուն կարելի եղածին չստի ուժով պիտի նուա-
 զեմ»: Քաղալս սահմանափակ կը մնայ: Դաշնակահարը
 կը շարունակէ. «Եւ ըսեմ թէ ի՛նչ է պատճառը,
 սիրելի՛ պարոն: Այս գժուձ պղտիկ քաղաքին մէջ
 իմ տաղանդս ցած նախանձոտութիւններ յարուցած
 է: Նախանձոտները, ինչպէս ծիշտ՝ վատողի եւ ա-
 նունուն՝ մեր տպուշ հասարակութեան կողմէ ըն-
 դունիլ տուած են այն կարծիքը թէ ես անկարող եմ
 նուագածութեան մէջ հնչեղանութիւն գնել: Երբ
 դուք իսկ որ հիմայ ամէն ինչ գիտէք, առաջինը
 պիտի ըլլայի՞ր զիս տխմարի տեղ գնելու, եթէ՛ այս
 ծիակ անգամը որ սրահը լի-լիցուն պիտի ըլլայ՝
 առիթէն չօգտուէի այդ թունալից զրպարտութեան
 թեւերը կտրելու համար»:

•••

Քաղալս իր այժմեան փառքին ճամբուն կէսին
 հասած է: Փարիզի մէջ, «Թոփօ»ի նուագահանդէսէ
 մը յետոյ՝ համբերներ կազմակերպող Ամերիկացի մը
 տեսակցութիւն մը կը խնդրէ իրմէ: Գարեջրատան
 մը մէջ նստած, երկու կողմին համար առաւելու-
 թիւններ ներկայացնող պայմանագրութիւն մը պատ-
 րաստելու կ'աշխատին: Խնդիրը Միացեալ Նահան-
 գաց մէջ նուագահանդէսներու առաջին պտոյտի մը
 վրայ է: Քաղաքավար բայց ուժեղ կուր «Էլմտա-
 կան համաձայնութեամբ» մը վերջացած է: Նուա-
 գահանդէսներու թուականները մօտաւորապէս ու-
 բոշուած են: Բոլոր կարեւոր կէտերը նկատի առ-
 նուած կ'երեւան, եւ ապահով կը թուի թէ հետեւ-
 եալ օրը պիտի ստորագրեն: Բայց Ամերիկացին գեռ
 իր վերջին քորթը չէ խաղացած: — «Սիրելի պա-
 րոն, կ'ըսէ կը մնայ դեռ պայման մը՝ հոգեբանա-
 կան տեսակէտով կարեւոր, որու ձառին զիջողու-
 թիւն չեմ կրնար ընել: Երբեք, հարցը Էանրաճա-
 նութեան մը վրայ է որ չնչին բան մըն է ձեզի
 համար: Ահաւասիկ. Ամերիկան նոր երկիր է: Ի՞՞
 հայրենակիցներս շատ զգայուն են արտաքին երե-
 ւոյթին: Մեր մէջ, այն կարծիքը տարածուած է թէ
 տաղանդաւոր նուագածու մը պէտք է մեծազան-
 գուած ու երկար բաշ մը ունենայ: Յայտնի բան է
 որ՝ այդպէս ինչպէս որ եմ՝ Ատլանտեանէն սեղին
 գութս եւ է յաջողութիւն չէք կրնար ունենալ:
 Ստիպուած եմ ուրեմն, ձեր, երկուքին ալ յաջողու-
 թեան շահուն համար, պայմանագրութեան մէջ
 հետեւեալ հատուածն աւելցնել. «Պարոն Փաղալս
 Քաղալս յանձն կառնէ կեղծած մը գնել եւ այն
 աճրող ժամանակը որ Միացեալ Նահանգաց մէջ
 պիտի գանուի, դայն կրել: Երուեստագէտը ազատ է
 կեղծածին գոյնն ընարելու»:

•••

Այս վերջին պատճառութիւնը շատ տտեն չկա-
 ր պատահած է: Գերմանիա եւք: Տվորաքի բնու-
 սեւաբային փորձը կ'ընեն: Նուագախօմբը անոնցմէ
 չէ որոնց վրայ կարելի է սքանչանալ: Կամայական
 շեշտը եւ «ժխտական ճշտութիւնը» հոն կը տիրեն
 կատաղօրէն: Ի՞նչ անգամուան մը համար՝ Քաղալս
 յաղթական չէ: Պէտք չէր որ թոյլ տուած ըլլային
 այսքան տարբեր «կշիռ»ներու (poids) ծիջեւ պայ-
 քարը: Անվահեր, ձեր ակոյցեանը չուզէր «բլնկ»էն

հեռանալ եւ ի դուր կը փորձէ իր «քօլօտալ» հա-
կառակորդին անկենդան թանձրածառութիւնը զգես-
նել. տասնեութեան «բառնալ»ին, ձինչդեռ շրջա-
պատող չուանին վրայ դանդաղելով՝ Քաղալս իր բոլոր
հսկողը օգնութեան կը կանչէ ազատարար կոչնակը
եւ խնամողներու թրջած անձեռոցը, կը լսուի իր
ձայնը որ ծօտաւոր գերձաններէնով ճը կը հայցէ՝
«Քիչ ճը երաժշտութիւն, ի սէր Աստուծոյ, քիչ ճը
երաժշտութիւն»։ Հակառակորդ բարի «քօլօս»ը իր
մահը չ'ուզեր։ Լաւագոյն դիտաւորութիւններով ո-
գեւորուած, ան իր փաղանգը կը հրահրէ ահաւոր
հեղինակութեամբ ճը. «Ձեզի կ'ըսեմ, պարոններ, ե-
րաժշտութիւն ըրէք, երաժշտութիւն, կը հասկը-

նա՞ք»։ Բայց ամէն ինչ իրար հասկնալէն կախում
ունի։ Բառերը կ'արժեն ինչ որ կ'արժէ զաղափարը
զոր կ'ոգնեն։ Երաժշտութիւն. ահաասիկ։ Շղթա-
յագերձ նուագախումբը սխալ նուագելու իր կարո-
ղութիւնը կը տասնապատկէ եւ սրահին ապակինե-
րուն համար վտանգաւոր ուժգնութեամբ ճը կ'ոռնայ։
Քաղալս անդարձանելիօրէն «նոք առթ» (յաղթուած)
է։ Այն պահուն ուր իր ուսերը գետնին կը դաչին,
հուսկ հառաչի ճը ճէջ ան կը ճրթնջէ «Ո՛չ, պա-
րոններ, երաժշտութիւն ճի ընէք։ Սիրուն... խա-
զեր... ճիւղն...»։

ՏԻՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Դարաւոր կազմիններ ու նոճիներ իրենց
ստուերը կը ձգեն իմ վրայ, եւ իրենց ոստե-
րուն թեւարախումբով կը հովահրեն իր պա-
րունակէն դուրս, դէպ ի կեանք, դէպ ի բնու-
թիւն սուրացող հոգիս, որ արուեստին յաւի-
տենականութեան շունչը կը կրէ իր մէջ. ար-
քեցութեան այս ժամուն։

Այդ սրբազան պահը, որ քիչ անգամ կու-
գայ այսպէս՝ իր աիրական շունչը լեցնել
էութեանս մէջ, մոռցնել տալ բոլոր այն ցան-
կութիւնները որ զմեզ կը կապեն աշխարհին,
սովորական կեանքի ձգառմներուն, լեցնել
մարել սիրտին աղաղակը խորտակուող երազ-
ներուն ետեւէն...

Ինչ երանութիւն, եւ ինչ վսեմ աիրա-
պետում կեանքին վրայ։

Ձգալ քաղցրութիւնը լոյսին, որ հազար-
ումէկ խաղերով, հազարումէկ երանգներով
բնութեան խորհուրդը կը բացատրէ, արտա-
յայտութեամբ մը՝ որ իր մէջ կը կրէ թաքուն
ոարսուող իմ հոգիին։

Բիւրաւոր պատկերներ դէպ ի հոգիս կը
խուժեն լուսեղէն լարերու վրայէն. կը շուա-
րիմ. անոնցմէ ո՞րը աւելի առաջ, ո՞րը աւելի
շուտ սեւեռել թուղթին, երբ նոր յափշտակու-
թիւն մը, նոր տպաւորութիւն մը կրնան ան-
միջապէս ցրուել ներշնչումս, նոր տեսիլներու
լարելով ուշադրութիւնս։

*
*
*

Նոճիներուն մէջ հովը մերթ ընդ մերթ
կը հնչեցնէ լարերը իր եղերական քնարին։

Դող կայ թռչուններու ծայրին մէջ, դող
կայ կարծես գետնին վրայ տատանող ստուե-
րին մէջ, ու ես կը զգամ մեղմիւ հպանցումը
այդ սարսուռին՝ իմ հոգիին։

Մէկէն, նայուածքս կը գրկէ անհուն տա-
րածութիւններ ծովի ու ցամաքի։

Վերէն, շատ վերէն, լեռնային այս ան-
կիւնէն. դէպ ի ծով, դէպ ի անձայր հորիզոն-
ներ երկարող բնականաբար կը ծրարեմ աչքե-
րուս մէջ, յետոյ կը վերածեմ զայն կտոր
կտոր տեսարաններու, կը ցրուեմ անհունին,
ու կրկներեւոյթներէն կը վերցնեմ ամբողջու-
թիւն մը, նոր, տարբեր յօրինումով, նոր կեր-
պով ու գունաւորումով։

Ամպի դէգեր կը պարեն շարք շարք արե-